

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

573 ק"פ פפס תולדות תש"פ שנה י"ג אלול 573
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: הרואה את הנולד

והנה, באותה השנה, בא הבחור הנזכר לבית המלון רק עם אמו, והם השתכנו, כהרגלם, בחדרם הקבוע שבקומה ראשונה של בית המלון.

בעל המלון ניסה את מזלו, אולי תסכים האשה להחליף חדר עם הרב מפוניבז', ובה עמה בדברים תוך שהוא מזכיר את רום מעמדו התורני של הרב מפוניבז'. ואכן האשה עצמה הסכימה להחליף חדר במלון רק ביקשה מבעל-המלון לקבל גם את הסכמת בנה הצעיר, האם מוכן גם הוא לוותר על נוחיותו בקומה ראשונה, ולעלות עוד שתי קומות. מנהל המלון פנה אל הנער שהסכים בשמחה לפנות את חדרו עבור ראש ישיבת פוניבז'.

וכך כעבור מחצית השעה, עומדת בפתח חדרם, הרבנית מפוניבז' שלא הפסיקה מלהודות לאשה על הוויתור. היא אף הוסיפה ואמרה כשימצאו בקומה הראשונה, ירצה גם "הרב" להודות לכם אישית, על הטובה הגדולה והוויתור למענו.

נענתה האשה ואמרה לרבנית: דעי לך כי עיקר התודה מגיעה דווקא לבני הצעיר, שגם הוא הסכים להחליף חדר עם ראש הישיבה.

וכאן פנתה הרבנית לצעיר, והרעיפה עליו ברכות-תודה, על שוויתר את נוחיותו. היא הציעה לקנות לו חפיסת שוקולד, כהוקרה על הסכמתו לטפס שתי קומות בגרם מדרגות המלון. אלא שהנער סירב.

ואולי תרצה איזה צעצוע חדש?

תודה רבה, כבוד הרבנית, אבל אין לי צורך גם בזה.

אבל בכל זאת, הפצירה הרבנית, משהו! בתור הכרת הטוב.

חשב הצעיר לרגע, ולבסוף אמר: "כשם שמסרתי את מיטתי לכבוד "הרב", כן אקוה, שבבוא הזמן הנכון וארצה ללמוד בישיבת פוניבז', שגם הרב יתן לי מיטה בישיבתו".

התפלאה הרבנית מדברי הנער הצעיר. איזה מבט רחוק. באותו מעמד, הוציאה הרבנית גליון, ורשמה את הדברים האלה: "כשיגיע בחור פלוני לישיבת פוניבז', יזכה מיד במיטה"...! היא חתמה את שמה בשולי הגליון, ירדה לחדרו של "הרב", וגם הוא חתם את שמו, לאות הסכמה מלאה.

האשה – אָם הילד – שמרה על המכתב למשך שנים, וכאשר היה בנה מוכשר לנסוע לארץ הקודש, מסרה את המכתב לידו, ואמרה לו בבטחה, שמיד עם בואו לישיבת

חמש מאות תלמידים ישבו ולמדו בישיבה הגדולה פוניבז' אשר בבני ברק, תחת נשיאותו של ראש הישיבה, הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל.

הדבר היה בשנות התש"ך הגיע בחור משווייץ, ורצה להירשם בתור תלמיד, אלא שהנהלה דחתה אותו מחוסר מקום.

ידוע ידע הצעיר, שמקומו להתעלות בלימוד התורה הקדושה, הוא דוקא בארץ הקודש, ומקום שליבו חפץ, היה דוקא במבצר תורה ענקי זה. הסירוב והדיחוי מטעם הנהלה, לא הרתיעו אותו, והוא ביקש להיפגש עם הרבנית מפוניבז'.

בקשתו זו גרמה לשחוק, משום שהכל ידעו, שאין לרבנית שום השפעה על רישום תלמידים חדשים לישיבה, אלא שנכמרו רחמיהם עליו, ומילאו את בקשתו, כאשר פגש את הרבנית, הוציא הבחור מכיסו "מכתב", ומסר אותו ליד הרבנית. היא קראה את תוכן המכתב, ואחר כך אמרה לחברי הנהלה ולאותו בחור, להתלוות עמה לחדרו של "הרב" (=הרב מפוניבז').

קיבל הרב את פני הנוכחים בסבר פנים יפות, ותיכף לאחר שקרא את המכתב, ניגש לבחור, חיבק אותו בחום ונשקו על מצחו, תוך שהוא מכריז קבל עם ועדה: התקבלת כתלמיד מן המניין בישיבת פוניבז'.

כנראה, הסיקו חברי הנהלה, שיש לדבר איזו שייכות עם תוכן המכתב שבגיננו התקבל התלמיד לישיבה, אך איש מהם לא ידע מהמכתב ומתוכנו.

לימים, סיפר "הרב" את קורות והשתלשלות העניין. בימי נעוריו של אותו תלמיד, היו הוריו נוסעים מדי שנה בשנה, לאתר נופש בשווייץ. בחורף של שנת תשט"ו, חלה "הרב" והוצרך לעבור ניתוח קשה ומסובך. מקורביו וצוות הרופאים ייעצו, שיש להרחיקו מעולה ומשאה של הישיבה, ומרוב המבקרים, ושכדאי לו לנסוע לשווייץ.

נסע "הרב" עם הרבנית לאתר-נופש ההוא, אולם בהגיעם לשם, נודע להם כי המלון מלא עד אפס מקום, זולת בקומה שלישית, שבמצב בריאותו של "הרב", לא היה שייך שיעלה את כל אותן המדרגות. בעל המלון שהתכבד עם נוכחותו של הרב מפוניבז' במלונן, השתדל ועשה מאמצים מרובים להחליף חדרים עם מישהו בקומה ראשונה של בית המלון.

פוניבז' ימסור אותו לחברי ההנהלה והוא יתקבל ללא עיכוב ובעיה כלל.

זהו סודו של המכתב!...

זהו מבט של יהודי שלא מסתכל רק על עכשיו אלא פניו אל העתיד.

לעומת זאת, עשו הרשע אומר: "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֵלֶם הַזֶּה כִּי עֵינִי אֲנִי עַל פֶּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָם".

מדוע מדגיש עשיו שרצונו לאכול דווקא מן "האדום האדום"? ועוד קשה מדוע עשיו שעבר חמש עבירות באותו היום משתמש במילת הנימוס "נא"?

אלא המושג "נא" בעברית משמש בעברית מקראית במשמעות נוספת והיא "מבושל למחצה" או אינו מבושל כל צרכו. כמו שנאמר בעניין קרבן פסח: "אל תאכלו ממנו נא" (בא "ב, ט"). מקור העניין הוא כנראה ש"נא" פירושו עכשיו, כמו ב"אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָא אָנָּא ה' הַצְּלִיחָה נָא" (תהלים ק"ח, כ"ה). בפסוק זה מבקש המשורר תשועה והצלחה עכשיו.

אם כן, העדשים קודם שנתבשלו כל צרכם צבעם אדום, בתהליך הבישול משתנה צבעם מאדום לירוק. עשיו דורש לגמרי לא בנימוס - "הלעיטני נא" מיד-עכשיו, מן התבשיל קודם גמר בישולו. ולכן מדגיש הוא "מן האדום האדום", קודם שיתבשל כל צרכו ויאבד את צבעו האדום.

לכן ידע יעקב אבינו שזה הזמן הראוי לבקש מעשו את הבכורה, הרי עתה אין לבכורה כל משמעות וכל תועלת, אלא רק לעתיד בזמן שיבנה בית המקדש, ועשו לא מענין אותו כלל העתיד, אלא רק ההווה, לכן מיד ביקש יעקב אבינו: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְּרָה כִּיֹּם אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי". ואכן עשו מבזה את הבכורה ומוכרה ליעקב.

האם יצחק אבינו היה עשיר או עני?

מצינו כי נחלקו הראשונים האם יצחק אבינו היה עשיר או עני.

על הפסוק: "ויבז עשו את הבכורה", קובע האבן עזרא כי הסיבה לכך היא "בעבור שראה שאין לאביו עושר", כך שעשיו הבין שלא תהיה לו תועלת מהבכורה כלפי הירושה שאינה קיימת, וזו גם הסיבה שמחמת עוני הבית והמחסור במזון הסכים עשו למכור את הבכורה במחיר זול כנזיד עדשים.

ממשיך האבן עזרא ואומר: יש רבים השואלים: הרי ממון רב היה ליצחק מירושת אביו, אין זו קושיה כלל, "וכאילו לא ראו בימיהם עשיר גדול בנעוריו ובא לידי עוני בזקוניו?". והאבן עזרא מביא לקביעתו זו שורה ארוכה של ראיות: "והעד, שהיה יצחק אביו אוהב את עשו בעבור צורכו! ... ואם היה אביו אוכל בכל יום מטעמים מה טעם אמר 'הביאה לי ציד'? ולמה לא היה ליעקב בגדים חמודות? ולמה לא נתנה לו אמו כסף וזהב בדרך? שהוא אומר 'ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש'. ולמה לא שלחה אליו הון? והיא אוהבת אותו, כי הוצרך לשמור הצאן".

ועוד כותב בזה האבן עזרא דברים נפלאים: "ועיוור לב יחשבו, כי העושר מעלה גדולה לצדיקים, והנה אליהו יוכיח. ועוד ישאלו, למה חסר השם ממון ליצחק. אולי יודיעונו, למה חסר מאור עיניו. ואל ידחוונו בקנה של דרש כי יש לו סוד, ואין לנו לחפש, כי עמקו מחשבות השם, ואין כח בדעת האדם להבינם". אמנם ברבות הימים, קודם שנות זקנותו, מסכים האבן עזרא שיצחק אבינו התעשר. וכמו שנאמר: וַיִּגְדַל הָאִישׁ וַיִּלְךָ הַלֶּחֶם וַיִּגְדַל עַד כִּי גָדַל מְאֹד,

וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בְּקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים".

אולם רבינו הרמב"ן על אתר נחלק עליו וכתב: "ורבי אברהם משתבש בכאן מאד... ואני תמה מי עיור עיני שכלו בזה". בדבריו עוסק הרמב"ן בראיות הרבות שהביא האבן עזרא לענייתו של יצחק והוא דוחה אותם. ולעומת זאת הוא מביא הוכחה מפורשת כי בודאי היה עשיר, והיא מדברי הכתוב (בראשית כ"ה, "א"): "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יַצְחָק בְּנֵו וַיֵּשֶׁב יַצְחָק עִם בְּאֵר לַחֵי רְאִי". ובוודאי, טוען הרמב"ן, שהברכה היא "תוספת אברהם ויברך בעושר ובנכסים וכבוד", ואיך אפשר לומר שנתברך אם יצחק "איבד הון אביו והעני".

והנראה לומר ביישוב דעת האבן עזרא, בהקדם מעשה, כידוע חסידי הרה"ק השרף רבי אורי מסטרליסק זיע"א היו עניים ולאביונים. סעם נשאל על ידי אשתו הרבנית מדוע כל חסידיו עניים מרודים, ומפני מה הוא אינו משפיע עליהם שפע של פרנסה ועשירות?

נענה השרף ואמר: כי הם אינם רוצים להיות עשירים! נוח להם בעניותם ומרוצים הם בכך.

ראה השרף כי הרבנית מפקפקת ואינה מצליחה להאמין לדבר שכזה, אמר לה: הבה ואראה לך.

יצא הצדיק לבית המדרש ואמר לתלמידיו כי עתה עת רצון וכל אשר יבקשו יקבלו.

מיד ניגשו התלמידים לחדרו של הצדיק והרבנית עומדת בצד ועוקבת. הראשון נכנס וביקש: רצוני לזכות לומר 'ברוך שאמר והיה העולם' באותה התלהבות ורגש קודש כפי שהרבי אומר זאת.

השני ביקש שיסורו ממני המפריעים לו ללמוד, השלישי ביקש כי יזכה להתגבר על מידת הכעס וכו'.

נענה השרף ואמר לרבנית: עיניך הרואות כי יכלו לבקש לעצמם עשירות ולא ביקשו, כי אכן אין רצונם להיות עשירים.

באותה שעה פירש השרף מסטרליסק את דברי הפסוק (תהלים ל"ד, י"א): "יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב". כי הנה יש האומרים בטעות כי אדם פלוני אין לו פרנסה מחמת כך שהוא עובד ה', אבל אין זה אמת, כי מצד אחד אנו רואים צדיקים הרבה שיש להם פרנסה בהרחבה ומצד שני אנו רואים רשעים הרבה שהם עניים וחסרי כל, ועל כרחך צריכים אנו לומר שאין כל קשר ישיר בעולם הזה בין צדקותו של אדם ומעשיו לבין יכולתו הגשמיות, כי יש צדיק ורע לו ורשע וטוב לו. וכדברי הגמרא במועד קטן (כ"ה). על רב חסדא: 'אמר רבא חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא. דהא רבה ורב חסדא תרווייהו רבנן צדיקי הוו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא רב חסדא חיה תשעין ותרתינן שנין רבה חיה ארבעין בי רב חסדא שיתין הלולי שישים חתונות בי רבה שיתין תיכלי (שישים אסונות) בי רב חסדא סמידא לכלבי (פת סולת לכלבים) ולא מתבעי. רבה נהמא דשערי לאינשי (לחם שעורים לאנשים) ולא משתכח.

זהו שאמר הכתוב: 'ראו את ה' קדושו' – היו יראי ה' ואל תחששו לפרנסתכם, כי אין נכון לומר שיש מחסור ליראי ה' – 'כי אין מחסור ליראיו'. וראיה לכך, היא הן מכך שגם 'כפירים רשו ורעבו', דהיינו, שאפילו הרשעים והכופרים יש מהם רשים ורעבים, והן מכך ש'דורשי ה' לא יחסרו כל טוב', שצדיקים רבים יש להם הון ועושר בביתם וצדקתם עומדת לעד.

כמו כן, בקרב עם ישראל נשתרשה הסגולה, לכבד חשוכי בנים, בכיבוד ה"קוואטר", בטענה שמסוגל הוא לזרע של

קיימא. בספר פרקי השנה מזכיר סגולה זו, ושהמציאות מוכיחה שהוא בודק ומנוסה, אך הוא כותב שאין לה מקור מספרי הקדמונים.

והביא בשם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל ביאור לסגולה זו, שידועים דברי הגר"א בביאורו לשולחן ערוך "לא ראינו סנדק שמתעשר", וזאת משום, שאכן ראוי הסנדק לעשירות, אלא שיש באפשרותו להמיר את זכיית העשירות בזכיה אחרת, כגון בעשירות בדעת, בחיים ארוכים, או בזרע של קיימא. לפי דברי חז"ל בנדרים (סד:) כי העני חשוב כמת, וכן מי שאין לו בנים, אם כן יש קשר בין עשירות לפקידת בנים.

וכיון שמובא בספרי הקדמונים שה"קוואטר" הוא מעין סנדקאות, לכן מקבלים זכות של עשירות שיכולים להחליפה בפקידה בזרע של קיימא. עיי"ש.

לפי זה יש לומר בביאור שיטת האבן עזרא, על אף שהפסוקים בפרשת השבוע מעידים כי יצחק אבינו התברך בברכות רבות, יש לומר כי יצחק אבינו אכן התברך בברכות שהיה ברצונו להתברך, הלא הם ברכות רוחניות, ואדרבה, הוא לא ביקש ולא חפץ להתברך בברכות גשמיות, ובדיוק כאותו מעשה של החסיד בחצר קדשו של השרף מסטרליסק שמיאן להתברך בעשירות כך יצחק אבינו באותה תקופה כלל לא רצה להתברך בעשירות גשמית, ובשל כך לא באו הברכות אלא על רוחניות עילאית ונשגבה.

לפני שהתפרסם בעולם, היה הרה"ק רבי צבי-הירש מזידיטשוב ז"ע (תלמידו המובהק של רבי ברוך ממז'בוז' והחווה מלובלין) עני מאוד וביקש מהשם פרנסה. לילה אחד, כשקם כמנהגו בחצות הלילה לעבודת השם ראה אור גדול בביתו. בתחילה חשב כי פרצה שרפה, נחרד מאוד, ושפך הרבה מים כדי לכבות אותה, ואז הבין שלא מדובר באש אלא באבן חן גדולה מאוד. החביא ר' צבי את האבן ושלח לקרוא לסוחר אבנים טובות בשם וולף דופרישים מהעיר דרוהוביץ' שהיה מבין גדול בעניינים אלה. כשהגיע הסוחר וראה את האבן אמר: "לאבן הזאת אין מחיר. אפילו בבית הקיסר ירום הודו אין כמוה, ורק בבית מלך רוסיה יש אבן שמזכירה אותה, אבל הרבה יותר קטנה. אם תמכור אותה, אתה ובניך ובני בניך תהיו גבירים גדולים כל חייכם." אחרי זה הרהר הצדיק ואמר: "ריבונו של עולם, למה לי האבן הזאת, יכול להיות שהיא תזיק לי או לבני ביתי חלילה. תן לי בבקשה את אור התורה במקום האור הזה." אחרי שסיים את דבריו לקח את האבן אל הגינה ודרך עליה עד שנשברה והתפזרה לחלקיקים קטנטנים. אולם מאז נפתחו לו מעיינות החכמה.

על פי שיטת האבן עזרא מתורצת קושיית הרא"ם. בפרשת חיי שרה אליעזר עבד אברהם מראה למשפחתה של רבקה שטר "וכל טוב אדניו בידו", כתב רש"י: שטר מתנה כתב ליצחק, על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח בתם. והקשה רבי אליהו מזרחי, הרי קיים אברהם אבינו כל התורה כולה אפילו עירובי תבשילין (יומא כה:), וא"כ הא"כ העביר נחלה מישמעאל ליצחק? ותירץ, שאני הכא שנאמר "כי יצחק יקרא לך זרע".

אלא שנחלקו הראשונים בטעם האיסור. הגמרא בבבא בתרא (קלג:) אומרת: הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו, אין רוח חכמים נוחה הימנו. וכתב הרשב"ם, מטעם שעוקר את נחלה דאורייתא.

אולם המאירי במסכת כתובות כותב טעם אחר, "אלא שאם יש לו בנים או קרובים הצריכים לכך ראוי לו למצע את דרכיו שלא להעביר נחלה מהם יותר מידי וכו'.

ונראה דס"ל דטעם האיסור אינו מחמת עקירת נחלה, אלא מטעם מידת הרחמנות, שאין להעביר נחלה מהם יותר מידי. ולכן כתב "אם יש לו בנים הצריכים לכך". דאם הבנים עשירים מותר להעביר מהם.

ולפי"ז י"ל דישמעאל היה עשיר שהיה פרא אדם והיה עוסק כל היום בשדות ובמדברות ונתפרנס מזה משא"כ יצחק לפי שיטת האבן עזרא היה עוסק בתורה כל היום והיה עני, ולכן העביר אברהם את הנחלה מישמעאל ליצחק.

ונראה לבאר עניינו של יצחק אבינו שבחר מרצונו את העניות, וזאת מחמת דברי הגמרא (חגיגה ט:): אמר ליה אליהו לבר הי חי ואמרי לה לרבי אלעזר, מאי דכתיב "הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני" (ישעיה מ"ה, י'), מלמד שחזר הקב"ה על כל מידות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות, אמר שמואל ואיתימא רב יוסף, היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חירוא. ע"כ. ומבואר שהעניות היא דבר טוב ומועיל לאדם.

ובפירוש רבינו חננאל (חגיגה שם) כתב, שעל ידי העוני יהא לבם שבור וכוונתם לשמים ועיניהם תלויות לרחמי וחסדיו של ה', שידוע לפני הקב"ה כשמרבין עושר בועטין בו שנאמר "וישמן ישורון ויבעט". ע"כ.

וכן אמרו בתנא דבי אליהו (זוטא פרק ה'), שכשאינן להם לחם לאכול ובגד ללבוש ושמן לסוך הם מבקשים רחמים מהקב"ה, שאין צדקות בא אלא מתוך עניות, ואין גמילות חסד בא אלא מתוך עניות, ואין ירא שמים אלא מתוך עניות, ואין אדם לומד דברי תורה אלא מתוך עניות, ע"כ.

כמו כן הגמרא בברכות (לב.) דורשת על הפסוק (דברים א'): "ודי זהב, אמרי דבי רבי ינאי, כך אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל. אמרי דבי רבי ינאי, אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר. רב נחמן אמר מהכא, "ורם לבבך ושכחת את ה'", ורבנן אמרי מהכא (דברים ל"א, כ'), "ואכל ושבע ודשן ופנה [אל אלהים אחרים]", ואי בעית אימא מהכא (דברים ל"ב, ט"ו) "וישמן ישורון ויבעט".

רבינו בחיי בספרו כד הקמח (עוד עושר) כתב, שהעשירות מביאה להרבה מידות רעות כגון גאווה ועזות פנים ותאות הניצחון, וגם לידי שקר, כיון שאם יתווכח העשיר עם אדם ושיקר יחזיק בשקרו, ולכן אמרו חז"ל שלא מצא הקב"ה לישראל תקנה אלא עניות, עיי"ש.

כתב ה"באר מים חיים" פרשת בראשית בפסוק: "וירא אלקים את כל אשר עשה": "ונודע מחקר החכמים אשר גדול ניסיון העושר מניסיון העוני". וכן כתב ב"ערבי נחל" (פרשת וישלח דרוש ה') בשם ה"חובות הלבבות" כי גדול ניסיון העושר מניסיון העוני. וכן כתב המלבי"ם (פרשת ואתחנן ד"ה והיה כי יביאך): "למדנו כי גדול ניסיון העושר מניסיון העוני, ובעת יתעשרו וישבעו ירום לבם ובקל ישכחו את השם".

לפיכך דעת יצחק אבינו שעל עם ישראל לעבוד את ה' מתוך עוני.

לעומת זאת רבקה אימנו דעתה שעדיף ניסיון העושר על ניסיון העוני, לכן כשראתה את יצחק אבינו בפעם הראשונה נאמר: "ותקח הצעיף ותתכס", ומובא מתלמידי הבעש"ט כי צעיף ר"ת: עמך ישראל צריכים פרנסה, וזהו ותתכס, כי אין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין.

לכן יצחק אבינו העדיף לברך את עשו בעשירות, כדי שיעקב אבינו לא יהיה לו את ניסיון העושר. אולם רבקה שדעתה היתה שעדיף ניסיון העשירות על העניות, שלחה את יעקב שיקבל את הברכות.

בזה יבואר מה שכתב הכף החיים (סימן ק"ט סק"ג) בשם הזוה"ק, שאין להתפלל על הפרנסה בתפילת המנחה. ולפי דרכינו, כיון שתפילת מנחה תיקן יצחק אבינו והוא בשיטה כי יש לעבוד את ה' מתוך עוני, אין ראוי להתפלל בתפילה זו על הפרנסה.